

TRANSNACIONALNI IZVJEŠTAJ

SVIJEST NASTAVNIKA/CA U SREDNJIM ŠKOLAMA O ELEKTRONIČKOM SEKSUALNOM I RODNO UVJETOVANOM NASILJU U PARTNERSKIM ODNOSIMA MLADIH

lipanj 2020.

“Mogu reći NEĆU. Osnajivanje mladih, posebno djevojaka, da se suprotstave elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju u intimnim partnerskim vezama “ (NO SGBV) – Broj ugovora 856800 – REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018

Izveštaj je pripremila Nataša Bijelić na temelju nacionalnih izvještaja čije su autorice: Eulàlia Pedrola Vives (Španjolska), Fanni Szalontai (Mađarska), Tanja Ignjatović i Marina Ileš (Srbija), i Nataša Bijelić (Hrvatska).

Lektura: Marina Ileš

Partnerske organizacije: Auonomni ženskai centar (AŽC, Srbija, koordinatorice), Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI, Hrvatska), Foundation INDERA (Španjolska), Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NANE, Mađarska).

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Metodologija istraživanja.....	7
3. Rezultati istraživanja.....	8
3.1. Demografske karakteristike uzorka.....	8
3.2. Rodni stereotipovi i rodne uloge u školi.....	10
3.3. Rodno uvjetovano nasilje i elektroničko seksualno rodno uvjetovano nasilje.....	11
3.4. Svijest o opsegu problematike i iskustva nastavnika/ca s elektroničkim seksualnim i rodno uvjetovanim nasiljem među svojim učenicima/cama.....	13
3.5. Sposobnost nastavnika/ca da pruže pomoć učenicima/cama koji/e trpe (elektroničko) nasilje u vezi.....	16
4. Preporuke.....	20
5. Popis literature.....	21

O PROJEKTU

Ovaj transnacionalni izvještaj pripremljen je u okviru projekta ***Mogu reći NEĆU. Osnježivanje mladih, posebno djevojaka, da se suprotstave elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju u intimnim partnerskim vezama***. Cilj je projekta doprinijeti suzbijanju elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim partnerskim vezama mladih, posebno osnaživanjem djevojaka i pomaganjem da se suprotstave nasilju. U svrhu postizanja toga cilja prva aktivnost u sklopu projekta bila je prikupljanje podataka o osviještenosti nastavnika/ca u srednjim školama i njihovim stavovima i strategijama za rješavanje problema elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u partnerskim vezama mladih. Istraživanje je provedeno na području Španjolske, Mađarske, Hrvatske i Srbije i pripremljeni su nacionalni izvještaji. Ovaj transnacionalni izvještaj pripremljen je na temelju pojedinih izvještaja uključenih zemalja i predstavlja ključne rezultate i uvide u svijest i strategije nastavnika/ca u srednjim školama za rješavanje problema elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u partnerskim vezama mladih.

U projektu sudjeluju sljedeće organizacije: Autonomni ženski centar (Srbija), Fundación Privada INDERA (Katalonija, Španjolska), NANE – organizacija za ženska prava (Mađarska) i CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (Hrvatska). Autonomni ženski centar je koordinatorica projekta. Projekt je sufinancirala Europska unija u okviru Programa o pravima, jednakosti i građanstvu.

1. UVOD

Prema UN-ovom Odboru za uklanjanje diskriminacije žena, Općim preporukama br. 19. (Odbor CEDAW), rodno uvjetovano nasilje definira se kao „nasilje koje je usmjereno protiv žene zbog toga što je žena ili koje neproporcionalno pogađa žene” (članak 6.) i prepoznato je kao „oblik diskriminacije kojim se ozbiljno narušava sposobnost žene da uživa prava i slobode na osnovi jednakosti muškaraca i žena” (članak 1.). Prvi pravno obvezujući europski instrument za sprečavanje nasilja nad ženama, Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulska konvencija), nasilje nad ženama opisuje kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena, a poseban naglasak stavlja, među ostalim, na **prevenciju** koja uključuje *podizanje razine svijesti, obrazovanje i usavršavanje stručnih osoba* (poglavlje 3.). Istanbulska konvencija stupila je na snagu u trima državama sudionicama, Španjolskoj, Srbiji i Hrvatskoj. Mađarska je potpisala Konvenciju ali odbila ratificirati.

Rodno uvjetovano nasilje najbrutalniji je izraz rodne neravnopravnosti koja neproporcionalno pogađa žene, djevojke i djevojčice. Žrtve takvog nasilja mogu biti i muškarci, odnosno dječaci, ali u tom je slučaju ono obično uzrokovano nenormativnim izražavanjem seksualnosti ili rodnog identiteta. Društvene mreže i internet u cjelini mogu se lako zloupotrebjavati kako bi se perpetuirali rodni stereotipovi i normaliziralo rodno uvjetovano nasilje. Pogledamo li pobliže elektroničko rodno uvjetovano nasilje, jasno je da ono kao pojava nije odvojeno od nasilja koje se događa u „stvarnosti” već se radi o kontinuumu i nastavku nasilja van mreže. Preciznije rečeno, riječ je o tehnološki omogućenom nasilju (EIGE, 2017).

U Europskoj uniji 5 % žena doživjelo je jedan ili više oblika elektroničkog uhođenja od 15. godine života (FRA, 2014:87). Elektroničko uhođenje u tom je slučaju uključivalo uhođenje putem e-pošte, tekstualnih poruka ili na internetu. Nadalje, prema podacima iz FRA-ova istraživanja iz 2014. godine, među ženama koje su doživjele elektroničko uznemiravanje 77 % je također doživjelo barem jedan oblik seksualnog i/ili fizičkog nasilja od intimnog partnera, a od žena koje su bile žrtvama elektroničkog uhođenja 7 od 10 (70 %) je doživjelo i barem jedan oblik fizičkog i/ili seksualnog nasilja od intimnog partnera.

Prema istraživanju Europskog ženskog lobija (engl. *European Women's Lobby*) 27 puta je veća vjerojatnost da će žene širom svijeta iskusiti uznemiravanje na internetu. Osim velikog nesrazmjera između žena i muškaraca (u dobi od 18 do 24 godina) kada se radi o opasnosti od internetskog nasilja, žene čine i pretežitu većinu među žrtvama najtežih oblika nasilja poput uhođenja i seksualnog uznemiravanja. Na području Europe devet milijuna djevojčica i djevojki iskusilo je neki oblik elektroničkog nasilja do navršene 15. godine; — svaki peti adolescent u Europi iskusi elektroničko vršnjačko zlostavljanje, pri čemu su djevojke u većoj opasnosti; — 87 % slika prijavljenih radi seksualnog zlostavljanja djece 2014. godine prikazivale su djevojčice (EWL, 2017:5). Nadalje, žene i djevojke primarne su mete tzv. „osvetničke” pornografije, pornografije koja nastaje bez pristanka svih uključenih strana. Nasilje na internetu može imati podjednako ozbiljne posljedice kao i fizičko nasilje nad ženama. One se ne razlikuju od posljedica uznemiravanja, vršnjačkog zlostavljanja i uhođenja koje žene doživljavaju u stvarnom životu i mogu uključivati stresne poremećaje, psihičke traume, tjeskobu, poremećaje sna, depresiju i fizičku bol (EWL, 2017:17–18). Kada se dotičemo problematike rodno uvjetovanog nasilja, potrebno je naglasiti da sustavnog prikupljanja podataka nema. Osim toga, značajan je nedostatak podataka i sustavno praćenje rodno uvjetovanog nasilja među mladima.

Pregled nacionalnih konteksta

U **Hrvatskoj** je problematika nasilja u vezama mladih slabo istražena i potpuno „nevidljiva” u području javne politike i zakonodavstva, a tek je povremeno prisutna u obrazovnom sustavu. Nema službenih podataka o nasilju u adolescentskim vezama, a tek nekoliko društvenih istraživanja ukazuju na problem neprepoznavanja različitih oblika nasilja u vezama, kao i problem oklijevanja mladih po pitanju prijave nasilja. Postojeći protokoli koji se odnose na nasilje među djecom i mladima fokusirani su na vršnjačko nasilje i protokol za postupanje u slučaju seksualnog nasilja. Nasilje u intimnim vezama, uključujući adolescentske veze, zakonski je gledano posve neregulirano područje. Štoviše, ne postoji nikakav sustavan pristup prevenciji već prevencija uključuje sporadičnu implementaciju programa u školama osmišljenih od strane organizacija civilnog društva. Školski preventivni programi koje su razvile obrazovne ustanove uglavnom su orijentirani na nenasilno rješavanje sukoba i prevenciju vršnjačkog nasilja. Nadalje, u *Kurikulumu zdravstvenog odgoja* ne spominje se rodno uvjetovano nasilje (kao ni bilo kakav drugi problem povezan s rodnom ulogom, rodni stereotipa, rodne ravnopravnosti, itd.) već se referira na vršnjačko nasilje. Istraživanja pokazuju visoku raširenost nasilja u adolescentskim vezama, što najčešće uključuje kontrolirajuća i posesivna

ponašanja, emocionalne ucjene i ljubomoru i ostala ponašanja olakšana tehnologijom (tj. seksting, seksualna iznuda). Dostupni podaci potvrđuju potrebu za stručnim kadrom u školi za dodatno usavršavanje na temu elektroničkog nasilja, posebno sekstinga i seksualne iznude. Vrijedi napomenuti i da većina nastavnika/ca navodi kako učenici/ce ne smatraju da bi im oni mogli pomoći u slučajevima elektroničkog nasilja (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2019.).

U **Mađarskoj** ne postoje službeni državni podaci o nasilju nad ženama, i radi se o slabo istraženoj pojavi. Vlada je u svibnju 2020. odbila ratificirati Istanbulsku konvenciju, iako je konvenciju potpisala 2014. Prema FRA-ovom istraživanju 27 % djevojčica u Mađarskoj doživjelo je do navršene 15. godine života fizičko, seksualno i/ili psihičko nasilje od odrasle osobe. Žene u dobi od 15 do 74 godine navode sljedeće: 49 % je doživjelo verbalno/psihičko zlostavljanje u vezi, 19 % je doživjelo fizičko zlostavljanje a 7 % doživjelo je seksualno zlostavljanje od partnera (FRA, 2014). Prema istraživanju o zlostavljanju i vršnjačkom nasilju na internetu među mladima više od polovice učenika/ca sudjelovalo je u određenom obliku internetskog zlostavljanja, a oko 70 % je iskusilo neki oblik internetskog zlostavljanja. Zamijećene su i rodne razlike u ponašanju. Učenici su skloniji slanju prijetećih tekstualnih poruka, uvredljivih slika i internetskih memeova, započinjanju lažnih tračeva i dijeljenja privatnih brojeva drugih. S druge strane, otprilike trećina učenica sudjelovalo je u elektroničkom vršnjačkom zlostavljanju u vidu internetskog isključenja druge osobe (Margitics et al., 2019). U Nacionalnom temeljnom kurikulumu navodi se kako učenici/e moraju steći znanja o seksualnosti i intimnim vezama, ali u dokumentu se uglavnom naglašavaju biološki aspekti bez spomena društvenih aspekata (poput nasilja nad ženama i djevojčicama ili nasilja u vezi). U kurikulumima nastavnih predmeta ne spominje se ni problematika rodne ravnopravnosti, niti se nude smjernice za nastavnike/ce povezane s dekonstrukcijom rodnih uloga i stereotipa. Za donošenje i provedbu programa za prevenciju nasilja nad ženama, nasilja u adolescentskim vezama i elektroničkog nasilja uglavnom su zaslužne nevladine udruge.

U **Srbiji** rodno uvjetovano nasilje ne spominje se u postojećem zakonodavstvu i protokolima koji se tiču odgovora obrazovnih ustanova, niti se posebno navode intimne partnerske veze mladih kao specifičan kontekst nasilja. Dokumentima se reguliraju svi oblici nasilja općenito, uključujući digitalno nasilje. Dostupna istraživanja pokazuju da je rodno uvjetovano nasilje prisutno i široko rasprostranjeno u školama. Većina ispitanih učenika i učenica osnovnih i srednjih škola iskusila je barem jedan oblik takve vrste nasilja. Dječaci češće vrše rodno uvjetovano nasilje i nad djevojčicama i nad dječacima te češće opravdavaju nasilje u partnerskim vezama (Ćeriman et al., 2015). Nadalje, većina učenika/ca u srednjim školama bila je izložena uznemiravanju putem telefonskih poziva, SMS-poruka i društvenih mreža. U tim slučajevima učenici/ce najčešće traže pomoć od svojih vršnjaka, zatim svojih roditelja i vrlo rijetko od svojih nastavnika/ca. Otprilike polovica nastavnika/ca ocjenjuje da su zadovoljavajuće informirani o digitalnom nasilju. Svaki deseti nastavnik ili nastavnica kaže da ne bi znao/la što učiniti ako bi im se učenici povjerali da ih netko uznemirava putem telefona ili na internetu. Većina učenika/ca ne traži pomoć od svojih nastavnika/ca ako imaju problema s digitalnim nasiljem. Mišljenje je nastavnika/ca i da se ne radi dovoljno na prevenciji digitalnog nasilja u školstvu (Popadić i Kuzmanović, 2013).

U Španjolskoj istraživanja pokazuju da je svaka deseta djevojka u adolescentskoj dobi doživjela zlostavljanje od mladića s kojima se viđa. Osim toga, samo 13 % adolescenata priznaje da su se ponašali agresivno prema svojim djevojkama (Ministarstvo ravnopravnosti, 2015). Nadalje, nasilje u intimnim partnerskim vezama koje se vrši putem tehnologije veći je problem u vezama mladih nego u općoj populaciji. Četvrtina djevojaka u dobi od 16 do 19 godina kažu da su iskusile kontroliranje putem telefona od njihovih partnera naspram 9,6 % ukupnog uzorka žena koji tvrde isto¹. Prema drugom istraživanju o percepciji nasilja u adolescentskim vezama među adolescentima² svaka treća osoba smatra prihvatljivim u određenim okolnostima „kontrolirati vrijeme partnera/ice”, „spriječiti partnera/ica u druženju s prijateljima ili obitelji”, „ne dozvoliti partneru/ici da radi ili uči” ili „reći što smiju a što ne smiju činiti”. U zakonu o rodno uvjetovanom nasilju spominje se niz obrazovnih mjera usmjerenih obuci budućih nastavnika/ca na temu rodne ravnopravnosti. U zakonu se prepoznaje da nastavnici/ce imaju ključnu ulogu u sprečavanju rodno uvjetovanog nasilja i prepoznavanju mladih koji ga doživljavaju. Prema podacima iz postojećih istraživanja vidljiva je potreba za uključivanjem tih problema u plan i program obuke nastavnika/ca.³

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju korištene su kvantitativne metode prikupljanja dokaza. Izrađen je anketni upitnik s ciljem prikupljanja podataka o svijesti nastavnika/ca u srednjim školama o problemu elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u partnerskim vezama mladih i o njihovim stavovima i strategijama za rješavanje tog problema. Osim demografskih podataka, upitnikom su obuhvaćene sljedeće teme:

- prepoznavanje i osviještenost o rodnim stereotipovima i ulogama u školi (različita očekivanja od dječaka i djevojčica u školi, različiti zadaci itd.),
- stavovi o elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju (naročito u partnerskim vezama mladih),
- prepoznavanje elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja (u partnerskim vezama mladih),
- svijest o opsegu problema elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja među njihovim učenicima/ama/ u njihovoj školi,
- iskustva nastavnika/ca (npr. jesu li se susreli s problemom elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u partnerskim vezama mladih),
- rješavanje elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u partnerskim vezama mladih,
- percepcija nastavnika/ca o njihovoj ulozi u rješavanju elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u partnerskim vezama mladih.

¹ Vladin Ured za borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja (2015) Ispitivanje o nasilju nad ženama: Glavni rezultati. Centar za publikacije španjolskog Ministarstva zdravstva, socijalne skrbi i ravnopravnosti.

² Vladin Ured za borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja (2015) Percepcija rodno uvjetovanog nasilja među adolescentima. Centar za publikacije španjolskog Ministarstva zdravstva, socijalne skrbi i jednakosti.

³ Capllonch, M., Alegre, R. M. i Pérez, M. D. (2012) Lights and shadows in teacher training on prevention and gender violence. The views and perceptions of lectures, students and social agents. Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado, 73 (26,1), 57-74

Upitnik sadrži kombinaciju otvorenih i zatvorenih pitanja. Pitanja zatvorenoga tipa navode se u obliku nominalnih i ordinalnih skala. Za ispunjavanje upitnika potrebno je otprilike 15 minuta. CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje izradio je upitnik na engleskom jeziku i finalizirao ga na temelju doprinosa partnerskih organizacija. Upitnik je preveden i prilagođen nacionalnom kontekstu (npr. ovisno o vrsti škola i nastavnika/ca te njihove uloge u obrazovnom sustavu).

Postupci prikupljanja podataka razlikovali su se među zemljama. U Hrvatskoj je upitnik proveden internetski s pomoću softvera SurveyMonkey. Internetski upitnik korišten je i u Kataloniji (Španjolskoj). U Mađarskoj su se podaci prikupljali internetski putem e-pošte, društvenih mreža ili profesionalnih *mailing*-lista. Srbija je prikupljanje podataka odlučila napraviti u papirnatom formatu putem kontakt-osoba zainteresiranom stručnom kadru u različitim školama. Podaci su prikupljeni od prosinca 2019. do ožujka 2020.

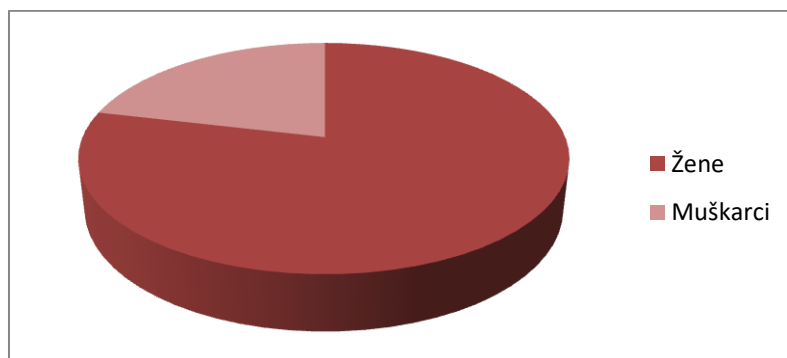
U većini partnerskih zemalja uzorci su bili nešto veći od predviđenog uzorka od 200 nastavnika/ca: Hrvatska (N=384), Mađarska (N=235) i Srbija (N=209), dok je Katalonija (Španjolska) imala dogovoreni uzorak od 200 nastavnika/ca. Korišteni su prigodni (neprobabilistički) uzorci u skladu s tipom istraživanja i projektnim ciljevima, što ne omogućuje generalizaciju dobivenih rezultata. U interpretativnom okviru analize bila je naglašena aktivna uloga tradicionalnih rodni odnosa koji doprinose rodnoj neravnopravnosti i, time, rodno uvjetovanom nasilju.

3. REZULTATI

3.1. Demografske karakteristike uzorka

Struktura uzorka (N=1028) s obzirom na spol i dob prikazana je u nastavku: 78.7 % ženskih (N=808) i 21.3 % muških ispitanika (N=219) (*grafikon 1.*).

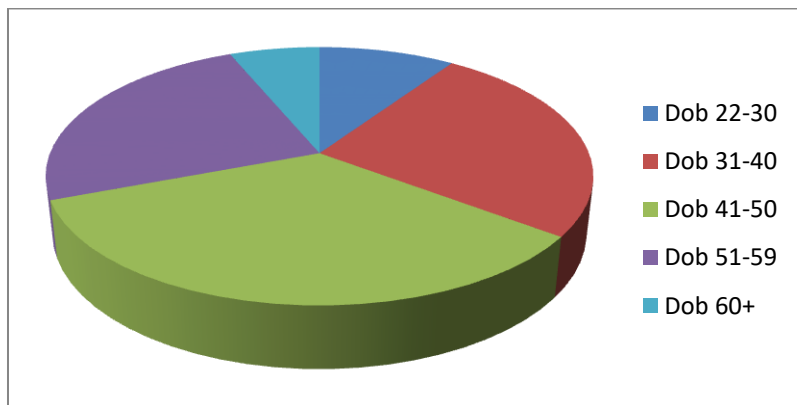
Grafikon 1.

Većina ispitanika/ca bila je u dobnoj skupini od 41 do 50 godina (34 %), nakon čega slijedi dobna skupina od 31 do 40 (25.7 %), 24.4 % ispitanika/ca pripada dobnoj skupini od 51 do 59 godina, 9.5 % dobnoj skupini od 22 do 30 godina, te 6.3 % je u dobnoj skupini 60+. (Grafikon 2).

Grafikon 2.

U tablici 1. navedene su vrste škola u kojima nastavnici/ce rade u skladu sa sustavima školstva u svakoj partnerskoj zemlji. Upitnik je bio namijenjen nastavnica/cama u srednjim školama, ali mađarski uzorak uključio je i manji broj nastavnika/ca u osnovnim školama i drugim ustanovama.

Tablica 1.

	VRSTA ŠKOLE							
	Osnovna	Srednja	Strukovna	Gimnazija	Umjetnička	Državna srednja	Privatna srednja	Druga ustanova
Španjolska						84 % (168)	16 % (32)	
Mađarska	3 % (6)	91 % (213)						3 % (7)
Srbija			67,9 % (142)	23 % (48)	9,1 % (19)			
Hrvatska			76,6 % (294)	20,6 % (79)	2,9 % (11)			

S obzirom na poziciju u školi (tablica 2.), nastavnici/ce čine većinu ispitanika, a ostatak čine stručni suradnici/e i ostali stručni kadar.

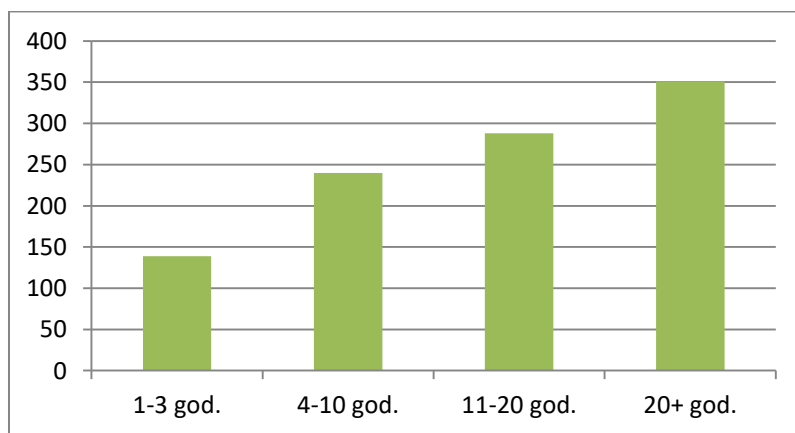

Tablica 2.

POLOŽAJ U ŠKOLI							
	Nastavnik/ca	Psiholog/p edagog	Drugo (ravnatelj/ica, knjižničar/ka, asistent/ica u nastavi itd.)	Nastavnik/ ca strukovnog predmeta	Nastavnik/ca praktične nastave	Pomoć u školi (školski psiholog, pedagog- terapeut)	Socijalni radnik/ca
Španjolska	77,5 % (155)	13 % (26)	9,5 % (19)				
Mađarska	80 % (188)					11 % (26)	3 % (11)
Srbija	55,5 % (116)	8,6 % (18)	0,5 % (1)	42,6 % (89)	5,3 % (11)		
Hrvatska	83,1 % (319)	12 % (46)	4,9 % (19)				

Većina nastavnika/ca ima značajno iskustvo rada u školama: 34.5 % ima više od 20 godina iskustva, 28.3 % ima 11 – 20 godina iskustva; 23.6 % nastavnika/ca ima 4 – 10 godina iskustva u nastavi; a 13.6 % ima manje od 3 iskustva u nastavi (*Grafikon 3.*).

Grafikon 3.

3.2. Rodni stereotipovi i rodne uloge u školi

Kako bi se izmjerio opseg rodno diskriminirajućeg ponašanja nastavnika/ca u školi prema učenicima/cama, nastavnici/ce su morali/e za niz tvrdnji naznačiti događa li se opisano podjednako djevojkama i mladićima ili tvrdnja nije posebno primjenjiva na samo jedan spol. Tvrdnje su bile povezane s različitim očekivanjima i zadacima: tko dobiva bolje ocjene, tko postiže bolje rezultate u

jezicima i matematici, tko je tiši u razredu, koga se sumnjiči ako se nešto razbije, kome se dodjeljuju dužnosti čišćenja i brisanja ploče, tko pomaže s računalnom opremom i programima na računalu, koga se zadužuje za nošenje stvari.

U svim zemljama zamijećena je raširenost rodno diskriminirajućeg ponašanja prema učenicima/ama u određenoj mjeri. Zabilježena stereotipna rodna očekivanja, uloge i ponašanja vrlo su slična među zemljama.

U **Španjolskoj** najrasprostranjenija rodno diskriminirajuća ponašanja među nastavnicima/cama uključuju sljedeće: uglavnom se dječake zadužuje za nošenje stvari i sumnjiči ih se ako se nešto razbije, dok je glavno očekivanje od djevojčica da su tiše u razredu. U svim drugim ispitanim situacijama većina nastavnika/ca navodi da nemaju nikakva rodno specifična očekivanja ili zadatke za učenike/ce.

U **Srbiji** rezultati pokazuju umjerenu prisutnost rodni stereotipova. Od dječaka se očekuje upotreba fizičke snage, veća aktivnost i bolje sposobnosti u korištenju računalne tehnologije i donekle bolji rezultati u matematici, a od djevojčica se očekuje da su pasivnije i tiše, da postižu bolje rezultate u školi, posebno u učenju jezika, i smatra ih se podobnijima za obavljanje poslova čišćenja.

U **Mađarskoj** su najrasprostranjenija sljedeća stereotipna očekivanja, uloge i ponašanja među nastavnicima/cama: od dječaka se očekuje da će pomoći s računalima, uglavnom ih se zadužuje za nošenje stvari i više ih se sumnjiči ako se nešto razbije. Glavno je očekivanje od djevojčica da su tiše u razredu. U drugim ispitanim situacijama većina nastavnika/ca navodi da nemaju nikakva rodno specifična očekivanja ili zadaće za učenike.

U **Hrvatskoj** rodno diskriminirajuće ponašanje nastavnika/ca prema učenicima u školama još je uvijek u određenoj mjeri rasprostranjeno. Među nastavnicima/cama zamijećena su rodno stereotipna očekivanja, uloge i ponašanja, primjerice, očekuje se da su djevojke tiše u razredu, a od dječaka se očekuje da će obavljati zadatke koji zahtijevaju fizičku snagu (npr. nošenje stvari) ili pomoći s računalima, te ih se sumnjiči ako se nešto razbije.

3.3. Rodno uvjetovano nasilje i elektroničko seksualno rodno uvjetovano nasilje

Mišljenja i stavovi nastavnika/ca o elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju mjereni su pomoću različitih tvrdnji koje sadrže određene postojeće rodne stereotipove, predrasude ili uobičajene mitove o nasilju. Ispitanici/ce su morali ocijeniti svoju razinu slaganja s tvrdnjama na ljestvici od 1 do 5.

U **Srbiji** rezultati ne pokazuju nikakve izričite predrasude ispitanika/ca u pogledu elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim partnerskim vezama mladih. Gotovo svi nastavnici/ce i stručni kadar smatraju neprihvatljivim opravdati nasilje u romantičnim/intimnim partnerskim vezama na temelju „prava” mladića da se na takav način ponaša prema djevojci ili

„neprikladnog” izgleda (npr. zbog odjeće) ili ponašanja djevojke. Sa stavom da je seksualni odnos bez pristanka silovanje svi iskazuju izričito slaganje. No, nastavnici/ce smatraju da postoji „rodna simetrija” u nasilnom ponašanju mladih obaju spolova. Malo više od polovice smatra da su djevojke podjednako nasilne kao mladići. Značajan broj ispitanika/ca nije siguran/na ili ima određene predrasude u pogledu znanja i iskustava sa seksualnosti (npr. tvrdnja da mladi uče o seksualnosti putem pornografije) ili psihološke prirode i dinamike zlostavljanja u romantičnoj/intimnoj partnerskoj vezi (npr. tvrdnja da je jednostavno napustiti zlostavljački odnos). Nadalje, stručni kadar u školi neopredijeljen je kada je riječ o razini povjerenja koje mladi imaju u njih po pitanju otkrivanja konkretnih slučajeva zlostavljanja i traženja pomoći.

U **Hrvatskoj** mišljenja i stavovi nastavnika/ca prema elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju pokazuju određenu razinu osviještenosti o temi. U tom pogledu većina nastavnika/ca ne slaže se s normalizacijom nasilja (npr. da mladić smije ošamariti svoju djevojku) i uobičajenim mitovima o nasilju (npr. djevojka u kratkoj suknji i uskoj majici odgovorna je ako je netko napadne; seksualni odnos bez pristanka je silovanje čak i ako se osoba nije opirala). Većina je upoznata s dinamikom nasilnih veza (npr. slažu se da nije jednostavno napustiti odnos u kojem se odvija zlostavljanje) i nije naklonjena okrivljavanju žrtve (npr. djevojka nije kriva ako gole fotografije koje je poslala drugoj osobi završe na internetu). Zanimljivo je da većina nastavnika/ca smatra da su djevojke podjednako nasilne kao mladići. Nastavnicima/cama se, pak, pokazalo teškim procijeniti imaju li učenici i učenice dovoljno povjerenja u nastavnike/ce i stručni kadar u školi da bi zatražili od njih pomoć u slučajevima nasilja u vezi, uče li mladi o seksualnosti na primjeru pornografije i oblače li se djevojke izazovno kako bi privukle pažnju mladića. Većina nastavnika/ca u ovim je pitanjima ostala neopredijeljena.

U **Španjolskoj** većina nastavnika/ca ne okrivljava žrtvu i svjesni su dinamike nasilnih veza. Većina se slaže da djevojke nisu odgovorne za nasilje koje trpe zbog svog izbora odjeće, da je seksualni odnos bez pristanka silovanje čak i ako se osoba nije opirala, da nasilje nad ženama nikada nije opravdano, da žrtvi nije jednostavno napustiti vezu u kojoj trpi zlostavljanje, te da nije djevojka kriva ako gole fotografije koje je poslala drugoj osobi završe na internetu. Iako većina nastavnika/ca ne smatra da su djevojke podjednako nasilne kao mladići, četvrtina ih se slaže, a trećina je neopredijeljena po tom pitanju. Bilo je neslaganja oko tvrdnji povezanih s time oblače li se djevojke izazovno kako bi privukle pažnju mladića, mada je četvrtina ostala neopredijeljena. Malo više od polovice nastavnika/ca smatra da mladi o seksualnosti uče putem pornografije. Nadalje, otprilike polovica nastavnika/ca ne može procijeniti vjeruju li im učenici/e dovoljno da bi zatražili pomoć od njih u slučaju nasilja u vezi, trećina smatra da im učenici/e dovoljno vjeruju, dok petina smatra suprotno.

U **Mađarskoj** većina nastavnika/ca nije sklona stavovima koji okrivljavaju žrtve. Ne slažu se s tvrdnjama da djevojke zaslužuju nasilje zbog svoje „izazovne” odjeće, da je nasilje u određenom kontekstu opravdano i smatraju da je seksualni odnos bez pristanka silovanje čak i ako se osoba nije opirala. Svjesni su dinamike nasilnih veza, odnosno većina smatra da žrtvi nije jednostavno napustiti odnos u kojem trpi zlostavljanje. Iako većina smatra da djevojka nije odgovorna ako gole fotografije koje je poslala drugoj osobi završe na internetu, trećina nastavnika/ca sklona je okrivljavanju žrtve. Kada je riječ o učenju o seksualnosti, gotovo polovica ispitanika/ca slaže se da učenici/e o seksualnosti uče iz pornografije, trećina se ne slaže, a četvrtina je neopredijeljena. Slično je

razmišljanje zamijećeno i u vezi s tvrdnjom da se djevojke oblače izazovno kako bi privukle pažnju mladića – s time se slaže gotovo polovica ispitanika/ca, dok se trećina ne slaže. Većina nastavnika/ca smatra da učenici i učenice nemaju dovoljno povjerenja u njih da bi im se povjerali i od njih zatražili pomoć u slučajevima nasilja u vezi, dok je trećina neopredijeljena po tom pitanju.

Postoje i primjetne sličnosti među mišljenjima i stavovima nastavnika/ca u svim zemljama prema elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju. Nastavnici/ce uglavnom nisu skloni okrivljavanju žrtve i pokazuju svijest o dinamici nasilnih veza. Ono što je teško nastavnicima/cama procijeniti jest imaju li učenici/e dovoljno povjerenja u njih da bi zatražili pomoć u slučaju nasilja u vezi.

3.4. Svijest o opsegu problematike i iskustva nastavnika/ca s elektroničkim seksualnim i rodno uvjetovanim nasiljem među svojim učenicima/cama

Nastavnice/i su upitane/i o njihovoj osviještenosti i stavovima o **opsegu** problema rodno uvjetovanog nasilja kojem su njihovi učenici i učenice izloženi te o **mjeri** u kojoj je spomenuta **tema prisutna** u formalnoj i neformalnoj komunikaciji među različitim školskim predstavnicima/ama. Ispitanici/ce su morali/e navesti i jesu li čuli (izravno ili neizravno) za **iskustva** njihovih učenika i učenica s tim problemom, te kako je to iskustvo na njih **utjecalo**.

U **Hrvatskoj** je uvid u znanja, percepcije i svijest nastavnika/ca o problemu nasilja u adolescentskim vezama pokazao da samo četvrtina nastavnika/ca nasilje u adolescentskim vezama smatra ozbiljnim problemom među učenicima/cama. Međutim, navode da je nasilje u adolescentskim vezama kao tema prisutna u formalnim i neformalnim razgovorima s učenicima/ama i, u manjoj mjeri, stručnim razgovorima (i neformalnim razgovorima) među nastavnicima/cama. Kada je riječ o tome jesu li ikada svjedočili određenim slučajevima ili čuli za slučajeve nasilja u adolescentskim vezama u svojoj školi, otprilike polovica nastavnika/ca nije se susrela s takvim slučajevima, niti je čula za takve slučajeve, dok je nešto manje od polovice ispitanika/ca znalo za takve slučajeve. Veći broj nastavnika/ca navodi da su izravnim ili neizravnim putem saznali da su učenice češće žrtve nasilja (tj. da su doživjele fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje u intimnim vezama) u usporedbi s mladićima.

Nastavnici/ce su upitani/e jesu li informirani/e da određena učenica/učenik trpi različite oblike **elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnoj vezi**. Nastavnici/ce su naveli kako su čuli (izravno ili neizravno) za učenicu koja je u intimnoj vezi trpjela nasilna ponašanja putem tehnologije od svoga dečka. Rasprostranjenija su kontrolirajuća ponašanja i prijetnje, odnosno oblici psihičkog nasilja (npr. prekomjerno slanje poruka i prijetnji, zbog čega je učenica osjećala strah). Elektroničko seksualno nasilje također je prisutno, iako u manjoj mjeri od psihičkog nasilja. Nastavnici/ce navode i da su pretrpljena nasilna ponašanja negativno utjecala na učenicu (*tj. za nju je to iskustvo bilo ozbiljno i uznemirujuće*). Na pitanje jesu li znali za kakav slučaj učenika koji je u intimnoj vezi trpio nasilna ponašanja putem tehnologije od svoje djevojke, nastavnici/ce navode

manju raširenost nasilnih ponašanja. Tu prevladavaju elektroničko nasilje i prijetnje, iako u manjoj mjeri nego kod djevojaka (npr. pisanje zlobnih stvari o njemu na svojoj profilnoj stranici; slanje prijetećih poruka). Nastavnici/ce navode da su pretrpljena nasilna ponašanja negativno utjecala na učenika, dok je dio zamijetio (ili im je rečeno) da je nasilna ponašanja učenik doživio kao smiješna i bezazlena.

U **Mađarskoj** većina nastavnika/ca procjenjuje da nasilje u adolescentskim vezama ne predstavlja ozbiljan problem među učenicima/cama. Više od pola ispitanika/ca navodi da o nasilju učenici/e ne razgovaraju. O tome nastavnici/ce više razgovaraju u neformalnom okruženju nego u okviru profesionalnih razgovora. Nasilje ne predstavlja ni čestu temu razgovora sa roditeljima. Tek manje od petine nastavnika/ca navodi da o tome razgovara s roditeljima. Kada je riječ o tome jesu li ikada svjedočili ili čuli za slučajeve nasilja u adolescentskim vezama u svojoj školi, otprilike polovica nastavnika/ca nije se susrela s takvim slučajevima, niti je čula za takve slučajeve, dok je nešto manje od polovice čulo za takve slučajeve. Nastavnici/ce kažu da su češće čuli za djevojke kao žrtve nasilja nego za mladiće u školi. Nešto više od polovice nastavnika/ca saznalo je izravnim ili neizravnim putem da određena učenica u svojoj intimnoj vezi doživljava psihičko nasilje, a gotovo četvrtina je znala za konkretne slučajeve fizičkog nasilja, dok je petina bila obaviještena o tome da određena učenica trpi seksualno nasilje. Trećina nastavnika/ca znala je za slučaj mladića u školi koji u intimnoj doživljava psihičko nasilje.

Kada je riječ o specifičnim oblicima **elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci ukazuju na znatne rodne razlike. Otprilike trećina, do polovice nastavnika/ca, navodi da je znala za slučajeve u kojima su učenice bile izložene takvim iskustvima. Najčešći oblici zlostavljanja koje učenice doživljavaju su širenje tračeva o njima putem mobitela/e-pošte/društvenih mreža, pisanje opakih stvari o njima na osobnim profilnim stranicama, slanje prijetećih tekstualnih poruka, korištenje računala na društvenoj mreži bez njihovoga dopuštenja i iskorištavanje podataka s njihovih stranica na društvenim mrežama u svrhu uznemiravanja ili ponižavanja. Manji broj nastavnika/ca navodi da su znali za određene slučajeve mladića u školi koji su bili izloženi takvim iskustvima. Kao najčešće oblike zlostavljanja koje trpe učenici/e nastavnici/ce navode širenje tračeva o njima putem mobitela/e-pošte/društvenih mreža i pisanje zlobnih komentara o njima na osobnim profilnim stranicama. Iako većina nastavnika/ca nije bila u stanju procijeniti kakav je utjecaj elektroničko rodno uvjetovano nasilje imalo na učenike i učenice, gotovo pola nastavnika/ca navodi da su čuli/e ili sami zamijetili/e negativan utjecaj nasilja na djevojke, a petina spominje negativan utjecaj nasilja na mladiće.

U **Srbiji** gotovo polovica nastavnika/ca nije mogla procijeniti koliko je problem nasilja u adolescentskim vezama ozbiljan među njihovim učenicima/cama, dok su ostali, u sličnim postotcima, smatrali da predstavlja, odnosno ne predstavlja ozbiljan problem. No, većina ispitanika/ca tvrdi da u njihovim školama o tome nastavnici/ce razgovaraju u neformalnom kontekstu, dok polovica smatra da se o tome razgovara i s učenicima/ama, bilo u razredu ili neformalno. Dvije petine ispitanika/ca nikada nisu čuli ili nisu bili obaviješteni o slučajevima nasilja u adolescentskim vezama među

učenicima i učenicama u školi. Isto tako, prema mišljenju ispitanika/ca o nasilju nastavnici/ce ne razgovaraju na profesionalnoj razini u školi, iako trećina ispitanika/ca daje pozitivan odgovor na ova pitanja. Takav oblik nasilja nije česta tema za razgovor ni s roditeljima. Bilo je mnogo više nastavnika/ca koji nisu čuli i znali za konkretna iskustva s različitim oblicima nasilja svojih učenika i učenica iz škole. Nadalje, ispitanici/ce su više bili upoznati/e sa slučajevima psihičkog nasilja nego fizičkog i seksualnog nasilja u intimnim vezama. Većina nastavnika/ca izravno je ili neizravno obaviještena da su njihove učenice češće izložene fizičkom, psihičkom i seksualnom nasilju u intimnim vezama. Fizičko i seksualno nasilje djevojke doživljavaju šest puta više nego mladići, a psihičko nasilje učenice doživljavaju u vezi dvostruko češće od svojih muških vršnjaka.

Kada se radi o specifičnim oblicima **elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci otkrivaju znatne rodne razlike. Dvostruko više nastavnika/ca znalo je za slučajeve učenica koje su izložene takvim iskustvima u usporedbi s brojem nastavnika/ca koji su takvo što čuli o svojim muškim učenicima. Najčešći oblici zlostavljanja koje djevojke trpe jesu širenje tračeva o njima putem mobitela/e-pošte/društvenih mreža, primanje prijetećih poruka i zastrašivanje u slučaju da ne odgovore na pozive i poruke partnera.

Što se tiče istih oblika zlostavljanja koje trpe mladići, najčešći su pisanje zlobnih stvari o njima na njihovim profilnim stranicama i širenje tračeva o njima putem mobitela/e-pošte/društvenih mreža, ali dvostruko je manje učestalost toga u usporedbi s iskustvima djevojaka u školi. Na temelju podataka nastavnika/ca vidljiv je ogroman nesrazmjer u iskustvima učenika i učenica kada je riječ o posebno težim oblicima elektroničkog seksualnog nasilja (npr. stvaranje i objava pornografskog sadržaja ili prijeteće slanje seksualnog sadržaja). Djevojke su šest do sedam puta češće izložene takvom nasilju nego mladići. Elektroničko rodno uvjetovano nasilje negativno je utjecalo na osobe koje su mu izložene, a nastavnici/ce smatraju da su djevojke takvo nasilje doživjele kao ozbiljno i uznemirujuće dvostruko češće od mladića. Prema mišljenju nastavnika/ca, mladići takvo nasilje češće doživljavaju kao smiješno i bezazleno.

U **Španjolskoj** manje od polovice nastavnika/ca ne doživljava nasilje u adolescentskim vezama kao ozbiljan problem među učenicima, a trećina nije sigurna. Petina nastavnika/ca ne može procijeniti razgovara li se s učenicima/ama o nasilju u adolescentskim vezama, a ostatak u sličnim omjerima smatra da se o tome razgovara, odnosno ne razgovara. O tome nastavnici/ce više razgovaraju u neformalnom okruženju nego profesionalno. Nadalje, takav oblik nasilja nije česta tema razgovora niti s roditeljima. Kada je riječ o tome jesu li ikada svjedočili ili čuli za slučajeve nasilja u adolescentskim vezama u svojoj školi, otprilike polovica nastavnika/ca nije se susrela s takvim slučajevima, niti je čula za takve slučajeve, dok je nešto manje od polovice ispitanika/ca znalo za takve slučajeve. Nastavnici/ce navode da su izravnim ili neizravnim putem saznali da su njihove učenice češće žrtve nasilja (tj. da su doživjele fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje u intimnim vezama) u usporedbi s mladićima. Najčešća vrsta nasilja bila je psihičko zlostavljanje.

Kada se radi o specifičnim oblicima **elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci otkrivaju znatne rodne razlike. Otprilike trećina nastavnika/ca navodi da je znala za slučajeve u kojima su učenice izložene takvim iskustvima. Najčešći oblici zlostavljanja koje trpe učenice jesu širenje tračeva o njima putem mobitela/e-pošte/društvenih mreža, slanje prijetećih

tekstualnih poruka, iskorištavanje podataka s njihovih stranica na društvenim mrežama u svrhu uznemiravanja ili ponižavanja, prekomjerno slanje poruka, što im izaziva osjećaj nesigurnosti ili straha. Manji broj nastavnika/ca navodi da su najčešći oblici zlostavljanja koje trpe učenici širenje tračeva o njima putem mobitela/e-pošte/društvenih mreža i pisanje zlobnih stvari o njima na njihovim profilnim stranicama. U usporedbi s mladićima, djevojke trpe elektroničko seksualno i rodno uvjetovano nasilje u intimnim vezama od tri do šest puta češće. Većina nastavnika/ca navodi da elektroničko rodno uvjetovano nasilje negativno utječe i na djevojke i na mladiće u školi, pri čemu je veći broj nastavnika/ca znao za negativan utjecaj takvih ponašanja na djevojke. Gotovo trećina nastavnika/ca navodi da su zamijetili/e da mladići takve situacije doživljavaju kao smiješne.

Osviještenost nastavnika/ca o opsegu problema i njihova iskustva s elektroničkim seksualnim i rodno uvjetovanim nasiljem među učenicima slična je među zemljama, pri čemu dio nastavnika/ca procjenjuje da nasilje u adolescentskim vezama ne predstavlja ozbiljan problem među njihovim učenicima i učenicama, dio nije siguran, dok ostali smatraju da predstavlja ozbiljan problem. O nasilju u adolescentskim vezama nastavnici/ce razgovaraju ali više u kontekstu neformalnih nego stručnih i formalnih razgovora. O tome se razgovara i s učenicima/cama, ali izrazito rijetko s roditeljima. Nastavnici/ce se susreću sa slučajevima nasilja u adolescentskim vezama u svom radu. Zajedničko je i za sve zemlje da su nastavnici/ce češće informirani/e o slučajevima u kojima su učenice žrtve nasilja u intimnim vezama više nego učenici. Osim toga, što se tiče **elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim vezama**, podaci ukazuju na znatne rodne razlike. Djevojke češće doživljavaju elektroničko seksualno i rodno uvjetovano nasilje u intimnim vezama. Iako elektroničko rodno uvjetovano nasilje negativno utječe na osobe koje su njemu izložene, nastavnici/ce smatraju da je situacija ozbiljnija i više uznemiruje djevojke, a kod mladića je zamijećena tendencija da se takvi čini dožive kao „smiješni“.

3.5. Sposobnost nastavnika/ca da pruže pomoć učenicima/cama koji/e doživljavaju (elektroničko) nasilje u vezi

Nastavnici/ce i stručni kadar trebali su procijeniti jesu li im trenutačna znanja i vještine dovoljni **da bi pomogli** učenicima i učenicama koji im se povjere oko elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja. Upitani/e su jesu li im se učenici i učenice **ikada obratili** za pomoć, jesu li im **bili u mogućnosti pomoći** te **kako**. Nadalje, trebali/e su navesti smatraju li da je njihova **dužnost** baviti se ovim problemom, te zatim procijeniti svoje **znanje** o elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju u intimnim vezama mladih. Trebali su i navesti svoje **potrebe** u vezi s ovim problemom, kao i mišljenje o **potrebama** mladih u vezi sa spomenutim temama.

U **Srbiji**, iako dosta stručnih osoba u školi navodi prilično dobru upoznatost s temom, više od polovice ocjenjuje svoje znanje kao prosječni, a podosta navodi da su slabo upoznati s temom. Podaci pokazuju i da se mladi najčešće ne povjeravaju svojim nastavnicima/cama i drugim zaposlenicima u školi u situacijama kada su izloženi nasilju, uključujući rodno uvjetovano i seksualno nasilje, a čak i rjeđe u slučajevima digitalnih oblika takvog zlostavljanja u njihovim romantičnim/intimnim partnerskim vezama. Nastavnici/ce saznaju o prisutnosti digitalnog zlostavljanja u određenoj vezi izravno od žrtava i od prijatelja žrtve u podjednakom omjeru. Istovremeno se roditelji rijetko obraćaju školskom osoblju o tim problemima. Nastavnici/ce u svojim odgovorima potvrđuju da ih većina zna kako mogu pomoći u konkretnim slučajevima nasilja. Najčešće pomoć pružaju tako što učenike i učenice upućuju odgovornom stručnom kadru u školi. Stoga bi se znanja i vještine trebale povećati, a međusektorska komunikacija u zajednici ojačati tako da se osnažuju zaposlenici/e u školi.

Većina nastavnika/ca smatra da bi trebali temu elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama obraditi u radu s učenicima/ama. Neovisno o tome što nastavnici/ce ocjenjuju svoju upoznatost s temom rodno uvjetovanog nasilja kao dobru, podosta je onih koji misle da je njihovo znanje slabo ili prosječno. Samo manji dio ispitanika/ca navodi da je aktivno uključen u preventivne mjere povezane s takvim nasiljem u svojoj školi. Većina ističe da postoji potreba za stručnim osposobljavanjem i korisnim edukativnim materijalima te da su im potrebne informacije o kontakt osobama/sluzbama gdje mogu uputiti učenice/ke. Također, smatraju važnim poboljšati međusektorsku suradnju u koju bi se škola mogla aktivno uključiti. Najčešći odgovori stručnog kadra u školi na pitanje što je potrebno mladima u vidu proučavane teme odnosili su se na obrazovanje, dostupnost materijala, podizanje svijesti mladih o problemu i promjena u stavovima mladih, a na općenitoj razini prisutna je potreba za promjenama u sustavu vrijednosti.

U **Mađarskoj** otprilike polovica nastavnika/ca procjenjuje da učenicima/ama koji/e trpe fizičko, psihičko, seksualno i elektroničko zlostavljanje u vezi mogu samo djelomično pomoći s obzirom na njihovo postojeće znanje i vještine. Dvije petine nastavnika/ca svoje znanje o elektroničkom seksualnom nasilju u adolescentskim vezama ocjenjuje kao prosječno, za razliku od četvrtine koja svoje znanje ocjenjuje kao podosta dobro ili vrlo dobro. Većina nastavnika/ca smatra vlastitom odgovornošću da u radu s učenicima/ama obrade problematiku elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama, a uz pomoć i podršku školskog psihologa/pedagoga.

Više od polovice nastavnika/ca navodi da ih nitko nije zatražio pomoć zbog nasilja u adolescentskim vezama, ni učenici/e a ni njihovi bliski/e prijatelji/ice. Petina nastavnika/ca navodi da su od njih pomoć zatražile djevojke, a desetina navodi da su ih pomoć tražili i mladići, dok je iznimno malo ispitanika/ca navelo da su ih pomoć zatražili samo mladići. U slučajevima elektroničkog nasilja u adolescentskim vezama manji je broj učenika/ca zatražio pomoć od nastavnika/ca. U slučajevima nasilja u adolescentskim vezama i elektroničkog nasilja u adolescentskim vezama više je nastavnika/ca koji navode da su od njih pomoć zatražile djevojke nego onih koje su mladići zatražili za pomoć. Gotovo polovica nastavnika/ca izjavila je da je znala kako pomoći učenicima/ama, dok petina nije smatrala da može pomoći. Učenicima/cama su pomogli tako što su ih poslali kod školskog psihologa/inje, uključili roditelje i druge nastavnike/ce ili poduzeli preventivne radnje. Velika većina nastavnika/ca izjavila je da nije bila uključena u preventivne mjere. Oni koji provode te preventivne

mjere uglavnom upotrebljavaju materijale koje su razvile organizacije civilnog društva. Prema mišljenjima nastavnika/ca, ono što mladima treba u pogledu znanja, vještina i aktivnosti povezanih s problematikom nasilja u adolescentskim vezama/elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama uključuje sljedeće: razvijanje znanja i vještina (tj. samopoštovanje, samopouzdanje, vještine rješavanja sukoba), podizanje svijesti (tj. prepoznavanje zlostavljačkog ponašanja, mogućnosti traženja pomoći, razvijanje povjerenja među nastavnicima/cama i učenicima/cama) i obrazovanje (tj. seksualna edukacija, obrazovanje o pornografiji, ponašanje na mreži).

U **Hrvatskoj** otprilike trećina nastavnika/ca procjenjuje da, s obzirom na njihovo znanje i vještine, jesu u mogućnosti pružiti pomoć učenicima/cama koji trpe fizičko nasilje ili elektroničko nasilje u vezi, a u manjoj mjeri u slučajevima psihičkog i seksualnog zlostavljanja u vezi.

Iako je većina nastavnika/ca izjavila da im se nikada nisu obratili/e učenici/ce za pomoć zbog nasilja u adolescentskim vezama na internetu i van njega, dio ih navodi da su ih pomoć zatražili/e učenici/ce, njihovi bliski prijatelji ili roditelji. Više je nastavnika/ca koje su učenice tražile pomoć nego onih čiju su pomoć zatražili učenici. Nadalje, otprilike trećina nastavnika/ca navodi da su znali kako mogu pomoći za razliku od trećine koja je rekla da nije znala. Nastavnici/ce su pomagali/e koristeći se sljedećim strategijama: slanje učenika/ca školskom psihologu/pedagogu, pridržavanje politike/protokola škole u slučaju nasilja, pokretanje preventivnih mjera, upućivanje učenika/ca službama za pomoć i podršku u zajednici i slijeđenje nacionalnog protokola u slučaju nasilja. Nadalje, nastavnici/ce navode i da su razgovarali i pružili potporu učenicima (tj. pretežito učenicama), razgovarali s njihovim roditeljima ili im pomogli da o tome razgovaraju s roditeljima i da se ne osjećaju krivo ili odgovorno za zlostavljanje u vezi.

Otprilike dvije trećine nastavnika/ca smatra da bi trebala biti njihova odgovornost da u radu s učenicima obrade problematiku elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama i to uz pomoć i podršku školskog psihologa/pedagoga. Većina nastavnika/ca svoje znanje o elektroničkom seksualnom nasilju u adolescentskim vezama ocjenjuje kao *prosječno*. Četvrtina nastavnika/ca uključena je prevenciju nasilja implementirajući razne preventivne programe/radionice koje su osmislile organizacije civilnog društva ili provedbom školskih preventivnih programa ili kao dio redovnog obrazovanja (tj. zdravstvenog odgoja).

Kako bi se mogli/e bolje nositi s problematikom nasilja u adolescentskim vezama do kojeg dolazi na mreži i u stvarnosti, nastavnici/ce smatraju sljedeće aspekte važnima: obrazovanje i usavršavanje, službe za pomoć i podršku u zajednici gdje mogu uputiti i svoje učenike/ce, edukativni materijali, stručni suradnici/e koji će ih mentorirati, školska politika o nasilju u adolescentskim vezama i bolja suradnja među sektorima. Na pitanje o tome što je mladima potrebno u smislu znanja, vještina i aktivnosti povezanih s problematikom nasilja u adolescentskim vezama/elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama nastavnici/ce navode prevenciju i obrazovanje, kao i osigurati savjetovanja te pružiti podršku i pomoć.

U **Španjolskoj** većina nastavnika/ca ocjenjuje da mogu, barem djelomično, pružiti pomoć učenicima/cama žrtvama raznih oblika nasilja u vezi (tj. fizičkog, psihičkog, seksualnog i elektroničkog

nasilja). Većina je dala negativan odgovor na pitanje jesu li im se ikada učenici/ce obratili/e za pomoć zbog iskustva s nasiljem u adolescentskim vezama. Međutim, gotovo je četvrtina nastavnika/ca izjavila da su ih za pomoć tražile učenice zbog nasilja u vezi, a manje od petine navodi da su njihovu pomoć učenice tražile zbog elektroničkog nasilja u vezi. Primjetno je više nastavnika/ca koji navode da su njihovu pomoć više tražile djevojke nego onih koje su to isto tražili mladići. Također, jedna desetina nastavnika/ca navodi da su ih za pomoć tražili prijatelji žrtve. Znatno broj nastavnika/ca izjavio je da su znali pružiti pomoć učenicima/cama. Najčešće strategije kojima pomažu učenicima/cama uključuju upućivanje učenika/ce školskom psihologu/savjetniku/ici, pokretanje preventivnih mjera u razredu i pridržavanje školskog protokola. Većina nastavnika/ca smatra da bi trebala biti njihova odgovornost da u radu s učenicima/ama obrade problematiku elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama i to uz pomoć i podršku školskog psihologa/pedagoga. Na pitanje o tome trebaju li škole i nastavnici/ce biti uključeni/e u osiguravanje zaštite i sigurnosti učenika/ca od elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama, većina daje potvrđan odgovor. Polovica ispitanika/ca svoje znanje o elektroničkom seksualnom nasilju u adolescentskim vezama ocjenjuje kao *prosječno*, za razliku od trećine koja svoje znanje ocjenjuje kao slabo i petine koja smatra da posjeduje dosta dobro znanje o temi. Dvije petine nastavnika/ca navode da su aktivno uključeni/e u provođenje programa i aktivnosti prevencije nasilja u adolescentskim vezama.

Kako bi se mogli/e bolje nositi s problematikom nasilja u adolescentskim vezama do kojeg dolazi na mreži i u stvarnosti, nastavnici/ce smatraju sljedeće aspekte najvažnijima: obrazovanje i usavršavanja, kontakt mjesta ili službe gdje mogu uputiti svoje učenike/ce, edukativni materijali, stručnjaci/kinje koji će ih mentorirati, politika škole o nasilju u adolescentskim vezama i bolja suradnja među sektorima. Što se tiče znanja, vještina i aktivnosti povezanih s problematikom nasilja u adolescentskim vezama, nastavnici/ce smatraju da je mladima potrebno podići svijest i stvoriti prostor u kojem se osjećaju sigurno za otvoren razgovor, kao i educirati ih (u okviru radionica, vršnjačkog obrazovanja, razrednih aktivnosti povezanih s temom).

Podaci iz svih zemalja ukazuju na snažnu potrebu među nastavnicima/cama i stručnim kadrom u školi za dodatnim znanjem i vještinama u pogledu problema (elektroničkog) nasilja u adolescentskim vezama. Prepoznata je i potreba učenika/ca za znanjem i vještinama povezanih s nasiljem u adolescentskim vezama. Nastavnici/ce smatraju da bi njihova uloga trebala biti adresirati u radu s učenicima problem elektroničkog seksualnog nasilja u adolescentskim vezama. Međutim, većina mladih ne obraća se nastavnicima/cama za pomoć kada su izloženi (elektroničkom) nasilju u adolescentskim vezama. No ako se obrate za pomoć, onda je vidljiva, u svim zemljama, rodna dimenzija problema. Više nastavnika/ca navodi da njihovu pomoć više traže djevojke nego mladići. Sukladno očekivanjima, većina nastavnika/ca izrazila je potrebu za profesionalnim usavršavanjem i korisnim edukativnim materijalima, a i istaknuta je i potreba za kontakt mjestima i službama za podršku gdje mogu uputiti svoje učenike/ce.

4. Preporuke

Na temelju rezultata nacionalnih istraživanja nastavnica/ka srednjih škola i nacionalnih preporuka donosimo zajedničke preporuke koje se odnose na nastavnike/ce, škole i odgovorna tijela u području obrazovanja. S obzirom na zaključke istraživanja, preporuke je moguće podijeliti u dvije kategorije.

Podizanje svijesti, obrazovanje i prevencija

- Rodna pitanja i rodno uvjetovano nasilje uključiti u obrazovanje na fakultetskoj razini kao dio obrazovanja studenata/ica koji/e će raditi s mladima u budućnosti.
- Osigurati program formalnog i temeljnog obrazovanja za nastavnike/ce i zaposlenike u školi s posebnim fokusom na dekonstrukciju rodni stereotipova i rodno diskriminirajućeg ponašanja prema učenicima/cama.
- Osigurati podršku i pomoć za nastavnike/ce koji se žele uključiti u prevenciju i provoditi razne programe i aktivnosti s učenicima/cama.
- Provoditi treninge i radionice u školi za učenike/ce srednjih škola o nasilju u adolescentskim vezama, kao i elektroničkom seksualnom i rodno uvjetovanom nasilju.
- Pobriniti da se važne teme (*npr. rodna ravnopravnost, spolno i reproduktivno zdravlje i prava, rodno uvjetovano nasilje u partnerskim odnosima mladih, digitalna sigurnost*) obrade u sklopu redovnih ili izbornih predmeta u školi i izvannastavnih aktivnosti
- Unaprijediti znanje nastavnika/ca o mehanizmima i načinima prepoznavanja, prijave i djelovanja u slučaju elektroničkog nasilja u adolescentskim vezama kao i o načinu upućivanja slučaja nadležnim službama u zajednici.
- Poticati učenike/ce da potraže pomoć u slučaju nasilja u vezi i naročito elektroničkog seksualnog nasilja, informirati ih o tome kome se mogu obratiti za pomoć i poticati ih da ne budu pasivni promatrači/ce.
- Raditi na uspostavljanju pozitivne atmosfere i kulture u školi koja omogućuje rodnu ravnopravnost i uspostaviti nultu razinu tolerancije prema rodno uvjetovanom nasilju, te graditi povjerenje između učenika/ca i nastavnika/ca i ostalih stručnih suradnika/ca.
- Olakšati razmjenu informacija i suradnju između škole i roditelja, kao i između škole i svih nadležnih ustanova/organizacija u zajednici za potrebe prevencije i zaštite učenika/ca od svih oblika nasilja, uključujući elektroničko seksualno nasilje i rodno uvjetovano nasilje u intimnim vezama mladih.

Regulativa

- Raditi na uspostavljanju jasnih pravila, procedura i protokola koji zadovoljavaju potrebu učenika/ca za sigurnom fizičkom i digitalnom okolinom.
- Prema potrebi, raditi na razvijanju protokola i smjernica za ustanove i škole za postupanje u slučajevima nasilja u adolescentskim vezama, pogotovo elektroničkog seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja u intimnim partnerskim odnosima mladih.
- Unaprijediti zakonsku zaštitu od svih oblika rodno uvjetovanog nasilja u fizičkoj i digitalnoj okolini s posebnim naglaskom na intimne partnerske veze mladih.

Popis literature:

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Dostupno na:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c> (25.5.2020.)

Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2019.). *Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih*. Dostupno na: <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/rezultati-nacionalnog-istrazivackog-projekta-drustvena-online-iskustva-i-mentalno-zdravlje-mladih/> (5.2.2020.)

Agencija Europske unije za temeljna prava – FRA (2014.) *Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije. Glavni rezultati*. Luxemburg: Ured za publikacije Europske unije.

Europski ženski lobi (EWL) – Promatračka skupina za nasilje nad ženama (2017.). *#HerNetHerRights – Mapping the state of online violence against women & girls in Europe*. Bruxelles: Europski ženski lobi (European Women’s Lobby), dostupno na engleskome jeziku na: <https://bit.ly/3eYbYpv>

Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE) (2017.). *Cyber violence against women and girls*. Vilnius: Europski institut za ravnopravnost spolova, dostupno na engleskome jeziku na: <https://bit.ly/3f0u8af>

Ćeriman, J., Duhaček, N., Perišić, K., Bogdanović, M. i Duhaček, D. (2015.). *Istraživanje rodno zasnovanog nasilja u školama u Srbiji*. Beograd: Centar za studije roda i politike, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu i UNICEF, dostupno na: <https://bit.ly/3cYhxTb>

Popadić, D. i Kuzmanović, D. (2013.). *Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, dostupno na <https://bit.ly/3bNLxB4>

Margitics, Ferenc & Figula, Erika & Pauwlik, Zsuzsa. (2019.). *Iskolai erőszak: Cyberbullying az iskolában. /Az Internetes Zaklató és Internetes Áldozat Skála bemutatása/*. Dostupno na https://www.researchgate.net/publication/338066845_Iskolai_eroszak_Cyberbullying_az_iskolaban_Az_Internetes_Zaklato_es_Internetes_Aldozat_Skala_bemutatasa

